

AVRUPA BİRLİĞİ BİLGİ POLİTİKASI: GELİŞMİŞ ÜLKELERDEKİ BİLGİ POLİTİKALARININ AZ GELİŞMİŞ ÜLKELERE IŞIK TUTMASI

Gülay HIZ*

Bilgi geçmişten günümüze insanlık için sürekli ön planda tutulmuştur. Bugün ise bilgi ve bilginin kullanımı artık gelişmişlik düzeyinin de yeni bir ölçü birimi olmuştur. “Yeni güç kaynağı, azınlığın elindeki para değil, çoğunluğun elindeki bilgidir.” (Naisbitt, 1982, s.10).

Bir ülkenin gelişmişlik düzeyi, eskiden ürettiği çelik ve enerji miktarı ile ölçülürken artık; enformasyon teknolojisini oluşturan mikro elektronik, telekomünikasyon ve bilgisayar teknolojilerinin imkânları ile elde edilen, işlenen, iletilen, saklanan, bilgi miktarı ile ölçülmeye başlanmıştır (Yücel, 1997). Kişi başına düşen milli gelir ölçütlerinin yerini bilgi ile ilgili ölçütler almaktadır. Çünkü ekonomik değer yaratmanın temeli artık bilgi olmuştur.

Günlük hayatın çok önemli bir parçası olan, bireyleri kendi varlığı ile tanımlayan bilgi, toplumları ve ülkeleri de bu varlıktan söz eder hale getirmiştir. Öyle ki bilgi üzerine yapılan toplantılar, konferanslar, anlaşmalar, politikalar hatta sanal savaşlar oluşmaya başlamıştır.

Bilginin toplumsal belirleyiciliği fikri, Marx ve Durkheim gibi klasik toplumsal düşünürlerin çıkış noktası olmuştur. Onlara göre; bilgi toplumsal olarak belirlenir: (Toplumsal yapı→Bilgi). Bu önerme; bütün insan bilgisinin, toplumsal ve maddesel koşullardan kaynaklandığını ve bununla birlikte değiştiğini gösterir (McCarthy, 2002).

İçinde bulunduğumuz çağa adını veren bilginin en büyük özelliği oldukça hızlı üretilmesidir. Teknolojinin gelişim çizgisinin çoğu zaman günlük hayatta izlenen boyutlarının çok üstünde olduğundan, bilginin oluşumu da bir buzdağına benzetilebilir. Bu yüzden üretilen her yeni bilgi bir sonrakinin alt basamağı olarak tanımlanabilir.

* * Öğr. Gör. ; Muğla Üniversitesi Muğla Meslek Yüksekokulu 48000 Muğla

Bilgi Politikası ve Bilgi Altyapısı

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin giderek artan kullanımı ve İnternetin gelişimi, bireylerin, devletlerin ve her alanda büyük ve küçük işletmelerin kullanımına son derece güçlü araçlar sunmuştur. Bu durum; devletlerin ve işletmelerin iç yapılanmalarıyla, talep edilen iş becerilerinde ve iş örgütlenmeleriyle, işletmeler, ticari ortaklıklar, bireyler ve devletler arasındaki ilişkilerde çok ciddi değişikliklere yol açmıştır. Bu teknolojiler, kullanım ve uygulamalarını düzenleyen ve destekleyen ekonominin ve politikaların tamamı üzerinde büyük bir etkiye sahip olmanın yanı sıra, bu ekonomilerin modernizasyonunda etkili olup, istihdam için yeni olanakların yaratılmasında ve yeni küresel ekonomiye dahil olunmasında katkıda bulunmaktadır (eEurope+, 2001). Bu sebeple bilgi politikaları bilim ve teknoloji politikalarından, bilgi çağı ve bilgi toplumu gibi kavramlardan bağımsız olarak düşünülememektedir.

Bilgi politikası, bilginin üretilmesine, yönetilmesine, işlenmesine, erişilmesine ve kullanılmasına öncülük eden; birbiri ile ilişkili kanun, yönetmelik, yönerge, iç tüzük, kural ve yargı kararları ile ilgili uygulamaları düzenleyen politikalardır (McClure ve Dugan, 1996, 216). Bilgi politikasının en temel amacı, ülkede var olan, üretilen ve üretilecek olan bilginin sosyo-ekonomik ve bilimsel açıdan rasyonel bir biçimde kullanılması için uygun zemini hazırlamaktır. Ulusal bilgi politikasının ülke çapında, sistemsel bir bütünlük, süreklilik ve siyasi kararlılık içinde hayata geçirilebilmesi önemli bir dönüm noktasıdır.

Bilgi politikasının ulusal boyutunda o ülkeye ait bilgiye yönelik düzenlemelerin yapılması söz konusudur. Bunlar, bilgiyi kullanan kişilerden, bilgiye yön veren uzmanlardan, bilgi teknolojilerinden, bilgi ile ilgili mevzuattan, bilginin maliyetinden, bilgi merkezlerinin işbirliğinden ve ulusal bilgi politikasını oluşturacak bir kurumun varlığından oluşmaktadır.

Bilgi politikaları oluşturabilmek için öncelikle bir bilgi altyapısına ihtiyaç vardır (Gülle, 1991, ss. 90-102). Bilginin işlenmesi ve dağıtımı için bilişim ve iletişim olanakları ile desteklenen bilgiler bütünü bilgi altyapısının temelini oluşturmaktadır.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinden ekonomik kalkınmada tam kapasite ile yararlanabilmek için bir ülkedeki ulusal bilgi altyapısının kurulmuş ve her tür bilgi hizmetinin örgütlenmiş olması gereklidir. Bilindiği gibi, bir ülkenin ulusal bilgi

altyapısı mevcut bilgilerin işlenmesine, depolanmasına, bir yerden bir yere iletilmesine ve bu bilgilere gerektiğinde erişilmesine olanak sağlayan teknolojileri, kuralları, standartları ve politikaları kapsar. (Devlet Planlama Teşkilatı, 2001).

Ulusal bilgi altyapılarını oluşturan ülkeler, resmi düzeydeki bilgilerini saptayarak denetim altına almışlardır. Bu sayede ulusal bilgi stratejisinin oluşturulmasında bir araç olan kamu bilgilerinin işbirliği çerçevesinde (ulusal bilgi ortaklığı) bilginin halkın istifadesine açılmasını gerçekleştirmişler ve kamu kuruluşları işbirliğini etkin bir şekilde kolayca uygulayabilmişlerdir. (Sağsan, 2001). Ulusal bilgi altyapı sürecini tamamlamış ülkeler bazı avantajlara sahip durumdadırlar. Bu avantajlar (Gülle, 1991, ss. 99).

- ülkenin ekonomik açıdan büyümesine ve verimliliğinin artması,
- yeni istihdam olanakları,
- araştırma ve geliştirme kurumlarının verimi artarak mikro elektronik, haberleşme ve yazılım teknolojileri gibi kritik teknolojilerde liderlik,
- yaratılacak uygun ortamla sermaye ve beyin gücü ülkede tutulması,
- her alandaki hizmet sektörünün daha kaliteli ve daha ucuz hale gelmesi,
- yaşam boyu öğrenen, eğitilmiş, ülkedeki ve dünyadaki gelişmelerden haberdar yurttaşların yetiştirilme olanağının oluşması,
- daha verimli ve daha kaliteli kamu hizmeti sağlayan bir devlet organizasyonu kurulmasıdır.

Bilgi politikası kavramı ne “bilgi toplumu” kavramından, ne “bilgi çağı” kavramından, ne de “bilim ve teknoloji” kavramından bağımsız olarak düşünülemediği için bu kavramların birbiri ile eklemlenmesi, bir politika sorunsalını gündeme getirmektedir.

Altyapısı oluşan bilginin politikasının da oluşabilmesi için olmazsa olmaz bazı unsurları vardır. Bilgi politikasının unsurları şunlardır (Sağsan, t.y.):

- bilgi kullanıcıları,
- bilgi mevzuatı,
- bilgi ile ilgili insan gücü,

- bilgi teknolojileri,
- bilginin maliyeti,
- bilgi ile ilgili örgütlenme ve organizasyondur.

Bilgi politikasının unsurlarının her biri ayrı bir önem taşımaktadır. Politikaların doğru belirlenip ülkenin tüm kaynaklarının teknoloji üretebilme kabiliyetinin yükseltilmesi yönünde kullanılması ile bilginin üretilmesi ve topluma yayılması doğru bir organizasyonla yapılabilir. (Yücel, 1997). Bunun yanı sıra bu unsurlar içerisinde bilginin maliyeti konusunda gelişmiş ülkeler iki tür maliyet analizi yapmaktadırlar (Sağsan, t.y.):

- Bilgi politikasının oluşturulmasının maliyeti
- Bilgi üretimi, yayımı ve hizmetleri ile ilgili ulusal düzeyde oluşan maliyetin belirlenmesidir.

Bilgi çağına geçiş süreci, değişimi sağlayabilmek için sürekli kendini yenileyen, yeni bilgiler edinmeyi bir kültür haline getirmiş bir toplum dokusu gerektiriyor (Aslan, 2000). Bilgi politikalarında gelişmiş ülke-az gelişmiş ülke farkı bu toplumsal doku ile birebir ilişkili hale geliyor.

Bilgi hizmetleri artık ileri teknoloji ve sermaye gerektiren alanlar olarak ortaya çıkmaktadır (Yücel, 1997, s. 34). Bilgi toplumu olan ve bilgi politikalarını uygulayabilen gelişmiş ülkeler ile az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında sermaye birikimi açısından da bir farklılık oluşturmaktadır.

Bilgi politikalarının hayata geçirilmesi süreci içinde ekonomik boyut oldukça önem kazanmaktadır. Ancak bunun yanı sıra toplumsal, siyasi ve kültürel konuları kapsayan politikalar da oldukça önemlidir. Örneğin Avrupa enformasyon toplumunun gelişiminde üç düzeyde politika söz konusudur (Moore, 2000, s. 60-81):

- Endüstriyel düzeyde, hem giderek önem kazanan küresel pazarda rekabet edebilen, hem de Avrupa'da doğan talebi karşılayan etkin enformasyon endüstrilerinin yaratılması,
- Kurumsal düzeyde, kamu ve özel sektör kurumlarında, üretkenliği artırmak, etkinliği ve rekabet gücü düzeyini yükseltmek için enformasyonu kaynak olarak kullanmaya elverişli bir kültür oluşturulması,

- Son olarak, toplumsal düzeyde, halkın, yurttaş, tüketici ve demokratik sürecin katılımcıları olarak, enformasyonu yapıcı bir biçimde kullanabilmeleri için enformasyon-yoğun bir toplumsal sistem geliştirilmesi .

	1991	1999	2000	2001	2002
Avusturya	2 274.3	3 947.6	4 150.1	4 383.6	4 499.0
Kanada	8 567.7	14 805.9	16 774.7	18 464.6	18 163.0
ABD	161 407.7	244 023.8	265 194.0	274 757.6	277 099.9
Fransa	25 559.0	31 840.3	33 401.8	36 046.8	36 618.0
Almanya	38 379.5	48 042.3	50 930.3	52 562.0	53 972.1
İtalya	12 687.7	14 249.5	15 228.2	16 351.3	-
İspanya	4 519.0	6 818.6	7 608.6	8 193.1	9 386.6
İngiltere	19 811.5	26 302.2	27 391.3	29 204.8	31 037.4
Türkiye	1 406.2	2 011.7	2 114.3	3 003.4	2 981.3

Tablo 1: Seçilmiş Ülkelerde AR-GE Harcaması (000 000\$)

Kaynak: OECD, Temel Bilim ve Teknoloji göstergeleri, Mayıs 2004.

Bir ülkede ulusal bilgi politikasından söz etmek için, o ülkedeki bilgi üretiminin aktif durumda olması gerekmektedir. Nitekim gelişmiş ülkelerde bilgi üretimi GSYH'nın en az %1'inin bilimsel araştırmalara harcanması ve ekonomik olarak faal nüfusun her 10 bin kişiden en az 15'inin bilimsel araştırmalarda faaliyet göstermesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi bazı ülkelerin ar-ge harcamaları oldukça dikkat çekicidir.

Bir ülkede ulusal bir bilgi stratejisi oluşturmanın ve toplumu üretici kılmanın yolu, o ülkenin bilgi/bilişim sektörlerine yatırım yapmakla mümkündür (Sağsan, 2001). Ulusal bilgi politikalarını tamamlamış ülkelerde bilgi kullanımı bir araç olarak değil amaç olarak gerçekleşmektedir. Bu amaç için ayrılan kaynak ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ile tablo1 de görüldüğü gibi doğru orantılıdır.

Bir taraftan global dünyanın bir parçası olmanın gerektirdiği bilginin serbest dolaşımı olgusu, diğer taraftan bu olgunun ülke vatandaşları ve ulusal değerler açısından ne anlama geldiği ulusal bilgi politikaları oluşturulurken iyi analiz

edilmelidir. Öncelikli olarak yapılması gereken; elektronik olarak ülke dışına transfer edilen bilgilerin neler olduğunun belirlenmesidir. Bu da ancak bir ülkede ne tür bilgilerin üretildiğinin bilinmesi ile mümkündür (Kandur, 2001).

Özetle, bir ülkede ulusal bilgi altyapısını geliştirerek; ulusal bilgi politikasını oluşturacak, planlayacak ve uygulayacak, üst düzeyde yaptırım gücü olan ulusal bir örgütün kurulması gereklidir. Bu ulusal örgüt, bilgi ve belge hizmetleri alanında öncelikleri belirleyen; sorunları saptayan; bu alanda politika üreten; örgütlenme ve programlamayı yürüten; ekonomik desteği ve eşgüdümü sağlayan bir yapıya sahip olmalıdır.

Gelişmiş Ülkelerde Bilgi Politikaları

Gelişmiş ülkelerde bilgi hizmetleri makro olarak ele alınmakta, planlanmakta ve örgütlenmektedir. Bu makro yapılanma içerisinde, geleneksel anlamda araştırma-geliştirme çalışmalarını destekleyen her türlü bilgi merkezlerinin yanı sıra birbirleri ile koordineli birçok sektör yer almaktadır.

Gelişmiş ülkelerde bilgi altyapısındaki örgütlenme iki şekilde yapılmıştır (Sağsan, t.y.). Birincisi merkezi örgütlenmedir ki, bu genel olarak ulusal düzeyde bilgi ve belge hizmetlerini ele alıp incelemekte ve bilgiye yön veren politikaları oluşturmaktadır. Diğeri ise kurum-içi (kurumsal) örgütlenmedir ve ülkede bilimsel araştırma ve geliştirme alanında faaliyet gösteren kurumlarla bilgi merkezlerinin oluşturduğu bir örgütlenme biçimidir (Lancaster, 1978, s.27-28).

Gelişmiş ülkeler bilginin gelecekteki önemini anlamış ve bu sayede ulusal bilgi politikalarını oluşturmuşlardır. Bu tür ülkelerde bilgi, artık ulusal ve uluslararası piyasalarda alınıp-satılan bir meta haline gelmiştir. Bilgi çağında, bilginin değerinin artmasıyla beraber bilgi politikası kavramı daha fazla önemsenmeye başlanmış ve gelişmiş ülkelerin vazgeçilmez politikaları arasında yer almıştır (Sağsan, t.y.). Çünkü bilgi, ister sosyal, ister ekonomik, isterse teknolojik olsun toplum hayatının bütün sektörlerinde kendisini kabul ettirmiştir. Ulusal ve uluslararası bilgi ağlarından tek bir tuşla istenilen bilgiyi ekranda görmek artık çok kolay hale gelmiştir.

Bilgi ne zaman, nerede, hangi ortamda ve kim tarafından üretilmiş olursa olsun önemli olan bu bilgilere erişimi gerçekleştirebilmektir. Gelişmiş ülkeler bir yandan, kendi ülkelerinde üretilen bilgileri denetim altına alıp bunları başka ülkelere pazarlamakta, bir yandan başka ülkelerde üretilen bilgilere erişmek için gerekli

alışmaları yapmaktadırlar. Çünkü gelişmiş ülkelerde her türlü bilginin etkin olarak derlenmesi, saklanması, işlenmesi ve dağıtılması ekonomik, sosyal ve teknik ilerleme için oldukça önem taşıtmaktadır. Bu ülkelerin kendi yasal düzenlemeleri çerçevesinde bilgi akışının serbest olması yönünde ulusal bilgi politikaları benimsedikleri görülür.

Gelişmiş ülkelerde, devletin ulusal bilgi politikasının saptanması ve uygulanmasında etkin bir rolü bulunmaktadır. Çünkü politika denilince müdahale akla gelmektedir. Bilgi toplumu olma sürecini tamamlamış ülkelerde yönetim, eğitim, kültür ve araştırma-geliştirme sektörleri tamamen bilgi tabanlı olarak hizmet vermektedir. Bilgi, lke kalkınması için önemli bir sektör haline gelmekte ve ulusal gelire önemli derecede katkıda bulunmaktadır. Bu tür ülkelerde bilgi akışını sağlayacak ulusal bilgi altyapısı; bilgi kaynakları, bilgi hizmetleri ve bilgi sistemleri ile desteklenmekte ve uygulama alanı bulmaktadır. Bu nedenle üretilen bilgi, kolaylıkla ulusal ve uluslararası düzeyde bilgi teknolojileri sayesinde pazarlanabilmektedir. Gelişmiş ülkelerin ulusal bilgi altyapıları tamamlandığından, bu ülkelerin bilgi teknolojileri, ülkenin ulusal gelirine doğrudan katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle gelişmiş ülkelerin ulusal bilgi politikaları, gelişmekte olan ülkelerin ulusal bilgi politikalarının oluşturulmasına doğrudan ışık tutacak ve ona yön verecektir (Sağsan, t.y.).

Gelişmiş lkeler içerisinde Avrupa Birliği lkeleri, araştırma alanlarını birleştirme politikası içine girmişlerdir. Ulusal aktivitelerle, Avrupa Komisyonu aktiviteleri arasında sıkı bir birlik sağlanması yoluna gidilmektedir (Doğaç, 2003). Örneğin Avrupa Birliği “bilişim politikasını”, “sanayi politikası” ile birleştiriyor, ABD bu politikaları başkanlık düzeyinde ele alıyor.

Gelişmiş lkeler sadece politika üretmekle kalmıyor, aynı zamanda bunları hayata geçirme konusunda da oldukça kararlı davranıyorlar. Örneğin AB, “Avrupa Topluluğu Antlaşması” uyarınca bilimsel araştırma ve teknolojik gelişme alanında beş yıllık “ereve programlar” hazırlamakta ve hayata geçirmektedir. Bu ereve programların amacı öncelikle AB çerçevesinde bilimsel araştırma ve teknolojik gelişme kapasitesini, ekonomik ve sosyal gelişmeyi olumlu yönde etkileyecek şekilde güçlendirmek olarak belirlenmiştir (Türkiye Bilişim Derneği, 2002). ereve programlarda gerek ilgili ülkelerle, gerekse gelişmekte olan ülkelerle işbirliği sağlama konusunda da gerekli zemini hazırlıyorlar.

Avrupa Birliği sadece çerçeve programlar kapsamında değil aynı zamanda özel önlemler bağlamında gelişmekte olan ülkelerle işbirliği içindedir. Bu işbirliğinin amacı söz konusu ülkelerin bilgi arayışı sürecinde yer almasına imkan vermek ve her ülkenin kendine özgü sorunlarına çözüm bulmaktır.

Gelişmiş ülkeler, ulusal bilgi politikaları sayesinde bilgi üretimini, bilgi yönetimini ve bilgi kullanımını kontrol altına almışlardır. Gelişmiş ülkelerde bilginin üretilmesi için bilgi üretimi ile ilgili sektörler daha fazla desteklenmekte ve bilgi üretiminin yetersizliği bir sorun olarak algılanmaktadır. Bu tür ülkelerin bilgi yönetiminde ise, teknoloji kullanımı teşvik edilmekte; e-kütüphanelerin ve e-arşivlerin gerekliliği anlaşılmakta; ulusal boyuttaki kurumların örgütsel ve işletimsel sorunları kolayca giderilmekte ve ilgili kurumların bilgi teknolojisine geçişi bürokratik ve eğitim ile ilgili engellere takılmamaktadır.

Araştırma-geliştirme faaliyetleri belirgin bir amaca ulaşıyorsa kullanılabilir ürüne dönüşebiliyorsa fayda sağlayabilir. Bu fayda “ulusal farkındalık” ile artırılabilir. “Uluslararası farkındalık”; devlet ve tüm sivil toplum kuruluşlarının, günü yaşamının yeterli olmadığı, yarınları yaratmanın ve yarınlarda güçlü olmanın ancak bilim ve teknoloji politikalarının oluşturulması ve uygulanması ile mümkün olacağı konusunda toplumu bilgi ve ortak akıl ile donatmasıdır (Türkiye İktisat Kongresi, 2004, s.17). Gelişmiş ülkelerin “ulusal farkındalık” konusunu özümsemiş olmaları bu dönüşümü hızlandırmaktadır.

Bilginin serbest dolaşımının özellikle yabancı ülkelerde faaliyet gösteren şirketler açısından hayati öneme sahiptir. Bu tür firmalar, üretim, pazarlama, insan kaynakları ve finansman gibi konularda diğer ülkelerden gelen bilgilere büyük gereksinim duyarlar. Bu tür firmaların yoğunlukta olduğu gelişmiş ülkeler aynı zamanda sınır ötesi bilgi akışına imkan sağlayan teknolojilerin üretildiği ülkelerdir (Kandur, 2001). Bu ülkeler küreselleşen dünyanın rekabet avantajını bilgi konusuna da uyarlayarak önde olmaya devam etmektedirler.

Az Gelişmiş Ülkelerde Bilgi Politikaları

“Az gelişmiş ülkeler” kavramı ister istemez değer yargısıyla yüklü bir kavramdır. Az gelişmişlik, gelişmişliğe göre tanımlandığına göre, demek ki “normal olan” ve “normal olmayanlar” söz konusudur. Normal olanlar gelişmiş olanlar olduğuna göre, azgelişmişler anormaldir, çünkü gelişmişliğin altındadırlar. O halde az gelişmiş

Ülkelerin gelişmişler gibi olmaları gerekte, bunun için de onların geçtikleri yollardan geçmelidirler. Oysa gelişmiş ülkelerin dn az gelişmiş ülkelerin bugünü değildir (Başkaya, 1995, s.38). Buna rağmen az gelişmiş ülkeler bilgi çağının gerisinde kalmak istemiyorsa, er veya geç mutlaka bilgi altyapısını kurmak zorundadırlar. Bunun çok maliyetli bir iş olduğu gerçektir; ancak bu alanda izleyici olarak kalmak bu ülkelerin geleceklerini ipotek altına almaları ile sonuçlanabilir.

Az gelişmiş ülkeler kalkınma stratejilerinde değişiklik yaparak bilgi toplumuna geçişi başlatabilirler. Bunun için gelişmiş ülkelerin terk ettikleri eski teknolojileri almaya dayalı sanayileşme stratejileri yerine, bilgi toplumu ve bilgi teknolojilerinin dinamizmini canlandırıcı “yenilikçi strateji”ye geçmeleri ve bu amaçla politikalar geliştirmeye yönelmeleri gerekmektedir. Eğer böyle yapılırsa önümüzdeki on ya da yirmi yıl içinde şaşırtıcı ekonomik mucizelerin yer alması, üçüncü dünyanın yoksul ve geri ülkelerinin bile kendilerini değiştirmesi, (Drucker, 1999, s.41), hatta bu ülkelerin büyüyen ekonomik gler haline gelmeleri mümkündür.

Bilgi toplumuna dönüşüm ile ülkelerin uluslararası rekabet gücünün ve refah düzeyinin artırılması (2005 Yılı Programı, 2004) konusu az gelişmiş ülkeler için itici bir güç olabilir. Bilgi toplumunun potansiyel etkilerinin anlaşılması ve bu konuda vatandaşların bilinçlendirilmesi, bilgi toplumunun teknik, ekonomik, sosyal ve hukuki yönlerinin analiziyle sosyo-ekonomik etkilerin optimizasyonu (Ecevit, 2001) tıpkı gelişmiş ülkelerin yaptığı gibi, az gelişmiş ülkeler için de bir kılavuz olabilir.

Bilgi politikaları bilgi toplumunun en önemli rehberi sayılabilir. Böylesi bir rehberin de beşeri yn göz ardı edilememektedir. Dolayısıyla bu durumda sosyal gruplar içinde bilgi işçilerinin çok önemli bir yeri olmaktadır. Bilgi sektörünün altyapısının devlet sektörü tarafından kurulmasıyla bilgiye dayalı insani sermaye ön plana çıkacaktır. Sanayi toplumunda tarım, sanayi ve hizmetler sektörü gündemde iken, bilgi toplumunda buna bir de bilgi sektörü eklenmektedir. ABD gibi gelişmiş ülkelerde toplam işgücünün önemli bir yüzdesinin artık bilgi sektörüyle ilgili iş dallarında çalıştığı bilinmektedir.

Güçlü bir toplumun güçlü bireylerle var olabileceği noktasından hareketle toplumun dışına itilmiş, ya da fırsatlardan çeşitli nedenlerle yararlanamamış kesimlerin kazanılması, bilgi varsılı ile yoksulu arasındaki boşluğun doldurulması ve yaşam boyu öğrenim özenle üzerinde durulan konulardır (Liikanen, 2000). Bilgi,

endüstriyel toplumun stratejik kaynağını oluşturan sermayeden farklı olarak, dünyanın bir yerinden başka bir yerine saniyelerle aktarılabilir. Yeter ki siz o bilgiyi kullanacak işgücünüzü eğitin. O'nun bilgiyi almasına ve bir üst düzeyde üretmesine uygun yapıları oluşturun. Bu sayede, başka ülkelerin çok uzun yıllarda tamamladığı süreçleri siz mevcut imkanlarla çok kısa sürede tamamlayabilirsiniz. Eğitilmiş işgücünün sistemli bir yaklaşımla en etkin şekilde kullanılması ve yeni kişilerin kazandırılması işte bu noktada oldukça önemlidir.

Az gelişmiş ülkelerde bilim ve teknoloji politikaları eğitim-öğretim ve sanayi politikaları ile bir bütünlük içinde ele alınabilir. Kamu-üniversite-sanayi işbirliğini geliştirici çalışmalara ağırlık verilerek kamu ve üniversitelerdeki bilgi birikiminin ekonomik ve toplumsal faydaya dönüştürülmesi sağlanabilir. Yerel bilgi ağları genişletilerek uluslararası ağ yapıları ile entegrasyon güçlendirilebilir. Sistemin sağlıklı işlemesi için gerekli olabilecek yasal ve kurumsal düzenlemeler gerçekleştirilebilir. Ulusal bilgi altyapısı geliştirilerek bilgiye erişim kolaylaşabilir ve internete erişim kapasitesi uluslararası gelişmenin gerektirdiği düzeye yükseltilebilir (Devlet Planlama Teşkilatı, 2002).

Örneğin e- bilişim yaygınlığı açısından Türkiye, Unctad verilerine göre 171 ülke içinde 72. sırada gösterilmektedir. Türkiye’de bilişim harcamaları GSMH’nın %3.6’sı gibi küçük bir rakamı oluştururken, Avrupa Birliği’ne son üye olan ve 2004 başı itibarıyla aday ülkeler ortalaması %59’dur. Türkiye, dünya rekabet sıralamasında GSMH’dan eğitime ayırmış olduğu payla, en son sırada yer almaktadır. Öyle ki, Türkiye’nin eğitime ayırmış olduğu pay %1,9 ile son sırada yer alırken, bu oran Japonya’da %3,8, ABD’de %5, Almanya’da %4,3, Yunanistan’da ise %2,6’dır Japonya bilgi teknolojilerine ve eğitime büyük önem veren, bu alanlar için bütçesinden %8’in üzerinde pay ayıran bir ülkedir. Bir başka örnek, Estonya’da her köyde ücretsiz internet erişimi sunan bilgi kulüpleri mevcuttur. İçişleri Bakanlığı tarafından hayata geçirilen “Estonya e-vatandaş projesi” kamu sektörünün vatandaşlarla, kurumlarla ve şirketlerle işbirliğinde bilgi teknolojisinin ve internetin akıllı biçimde kullanımı üzerinde odaklanıyor. (Nohutçu ve Demirel, 2004, s.18). Az gelişmiş ülkeler bilim ve teknoloji söz konusu olduğunda (Türkiye örneği) çoğu zaman sanıldığı gibi sorun bilim ve teknoloji politikasının olmaması değil varolan politikanın gereklerinin, sistemsel bir yaklaşım, süreklilik ve siyasi kararlılık içinde ve tam bir bütün halinde hayata geçirilememesi bir sorundur. (Göker, 2002).

Öneriler

Az gelişmiş ülkelerin hedefi, toplum ile teknoloji arasında eklemlendirmeyi mutlak suretle yapmak olmalıdır. Bunun için de sektörel ve ulusal boyutta stratejik planlar yapılabilir. Mevcut kaynakların en optimum şekilde kullanılması bu eklemlendirmeyi kolaylaştırabilir.

Az gelişmiş ülkelerde uygulanacak politikalar yaratıcılığa, üretkenliğe, katılımcılığa ve başarıya yönelik olmalıdır. Bu uğurda kaybedilecek bir saniye bile olmadığı bilincine varılmalı, ülke çapında genel bir seferberlik havası içinde yenilikçi stratejiler geliştirilmelidir (Erkan, 1998).

Ülkeler herhangi bir konu ile ilgili bir politikayı bütüncül olarak ele alabildikleri sürece başarılarını artırabilirler. Fayda zemininin (çevre, sağlık, ekonomi, ulaştırma, istihdam) genişletilmesi ve uygulanabilirliği hayata geçirilebilir. Ancak ve ancak devletin birebir dahil olduğu bir politika ile ilerleme sağlanabilir (ABD örneği) ki bu politikalar hem eş zamanlı olarak hem de uzun vadede başka amaçlara da hizmet edebilecektir. Kamu refahı, tam istihdam, ulusal savunmanın güçlenmesi, ekonomik büyüme, rekabet gücü bunlardan bazılarıdır:

Ulusal eylem planı yapılabilir. Oluşturulacak ulusal politikalar ışığında somut hedefleri, görevli kurumları, yapılacak işleri belirleyen, esnek, gelişen koşullara ve teknolojiye göre sürekli güncellenen bir eylem planı hazırlanabilir. Söz konusu plan, kamu kurumları, özel sektör, üniversiteler ve sivil toplum örgütlerinin katıldığı bir ortamda hazırlanmalı, gerçekleştirilmeli ve izlenmelidir.

"e-ülke" (elektronik ülke) kavramı geliştirilebilir.

Bilgiye yatırımlarının genel ekonomi içindeki payı en azından Avrupa Birliği ülkelerinin ortalama düzeyine çıkartılabilir. Bunun için gerekli ulusal bilgi altyapısı öncelikli olarak tamamlanmalı ve söz konusu altyapı aracılığıyla erişilebilen katma değerli bilgi hizmetleri sunulmalıdır.

Bilgi teknolojileri sektöründe ar-ge ve üretim alanlarında gerekli teşvik ve planlama yapılmalıdır. Başta yazılım olmak üzere tüm bilişim sektöründe geniş bir yelpazede ve genelde kritik teknolojilerde üretim yapılabilir (Devlet Planlama Teşkilatı, 2001).

Ulusal bilim ve teknoloji politikalarının -ve onunla iç içe örülen ulusal inovasyon politikalarının*- oluşturulmasında ve bu politikaların hayata geçirilmesinde devlete önemli roller düşmektedir. Ulusal bilim ve teknoloji politikaları, ulusal kaynakların, özellikle kamu kaynaklarının kullanılmasının bu politikalar ile belirlenmiş önceliklere göre, yeniden düzenlenmesi anlamına gelir. Bu ise, söz konusu politikaların oluşturulması sürecinde, toplumun farklı katmanları - farklı çıkar grupları- arasında belli bir uzlaşmayı gerektirir. Bu uzlaşmada temel görev devletindir. Bilgi yönetimi ve hizmetleri gözden geçirilmeli ve ilgili kurumlar güçlendirilerek eşgüdüm içinde çalışmaları sağlanmalıdır. Böylece “çapraz kurum yaklaşımı” (Nohutçu ve Demirel, 2004) yani devletle vatandaş ve ticari işletmeler arasındaki karşılıklı etkileşimi kolaylaştırma yaklaşımı amaçlanabilir.

Az gelişmiş ülkeler, ulusal politika olarak, bilimin ve teknolojinin sınırlarını genişletmeye yönelik temel araştırmalara öncelik vermeli, ortaya çıkan bulguları ekonomik ve toplumsal bir faydaya dönüştürebilmeli, yani bilim-teknoloji-üretim çevrimini tamamlayabilir hale gelmelidir. Çünkü bilgi artık nesne değil öznedir.

Kaynakça

2005 Yılı Programı - Bilgi ve İletişim Teknolojileri: 31 Ekim 2004 tarih ve 25629 Sayılı Mükerrer Resmi Gazete. (2004, 8 Kasım). http://www.bilgitoplumu.gov.tr/yayin/20041031_2005_Yılı_Programı_BIT.pdf adresinden erişildi.

Aslan, S. (Alpay). (2000, Mart). *2000’li yıllarda bilgi hizmetleri*. 2000 yılı Kütüphane Haftası’nda sunulan konuşması, <http://www.britishcouncil.org.tr/turkish/infoexch/kh.htm> adresinden erişildi.

Başkaya, F. (1995). *Az gelişmişliğin sürekliliği*. Ankara: İmge Kitabevi.

Devlet Planlama Teşkilatı. (2001). *Bilişim Teknolojileri ve Politikaları Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. 18 Temmuz 2005 tarihinde Devlet Planlama Teşkilatı Elektronik Kütüphane Sitesinden erişildi: <http://ekutup.dpt.gov.tr/bilisim/oik576.pdf>

Devlet Planlama Teşkilatı. (2002). *8. Beş Yıllık Kalkınma Planı, 2002 yılı programı*. Ankara: DPT.

* Ulusal inovasyon sistemi; bilim ve teknoloji üretmeye yönelik kurumsal mekanizmaların ötesinde, bilimsel ve teknolojik bulguları ekonomik ve toplumsal faydaya dönüştürebilmenin kurumsal mekanizmalarını içermesidir.

- Doğaç, A. (2003). *Türkiye Avrupa Topluluğunun 6.Çerçeve Programına katıldı*. 25 Temmuz 2005 tarihinde http://dergi.tbd.org.tr/yazarlar/03022003/asuman_dogac.htm adresinden erişildi.
- Drucker, P., (1999). Bilgi işi ve bilgi toplumu. *Yeni İpek Yolu KTO Dergisi*, (134).
- eEurope+. (2001). *Avrupa'da bilgi toplumunun oluşturulması için ortak girişim*. <http://www.abmankara.org.tr/ab/docs/eAvrupa+EylemPlani.pdf> adresinden erişildi.
- Erkan, H. (1998). *Bilgi toplumu ve ekonomik gelişme*. Türkiye İş Bankası yayınları.
- Ecevit, K. (2001, Nisan). *AB'nin bilgi toplumu projesi (Genel Çerçeve)*. 18 Temmuz 2005 tarihinde Devlet Planlama Teşkilatı Elektronik Kütüphane Sitesinden erişildi: <http://ekutup.dpt.gov.tr/bilisim/toplum/ab/ab.ppt>
- Göker, A., (2002, Haziran). *Türkiye'de 1960'lar ve sonrasındaki bilim ve teknoloji politikası tasarımları: Niçin [tam] uygula(ya)madık?* Ulusal Bilim Politikası Paneli, Ankara'da yapılan sunuş. <http://www.inovasyon.org/html/AYK.ODTUog.uye.der.Haz.02.htm> adresinden erişildi.
- Gülle, M. T. (1991).Türk bilim politikası ve ulusal enformasyon sistemi: Gelişmekte olan ülkeler açısından sosyolojik bir yaklaşım. *Kütüphane-Enformasyon-Arşiv Alanında Yeni Teknolojiler ve TürkMARC Sempozyumu bildiri metinleri: 1-4 Ekim 1991-Beyazıt Devlet Kütüphanesi* içinde (ss. 90-102), İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi.
- Kandur, H. (2001). Sınır-ötesi bilgi akışı ve ulusal bilgi politikaları. 25 Temmuz 2005 tarihinde http://www.archimac.org/JAS/JAS2001/JAS03_01.spml.pdf adresinden erişildi.
- Lancaster, F.W. (1978). *Guidelines for evaluate of information systems and services*. Paris: Unesco.
- Liikanen, E. (2000). *Europe needs to build a new culture of entrepreneurship*. 25 Temmuz 2005 tarihinde http://www.fortune.com/fortune/e-europe?fgf_bodylib=FGF_Display_Article&fgf_attrib=181 pdf adresinden erişildi.
- McCarthy, E.D. (2002). *Bilgi kültürü, yeni bilgi sosyolojisi*. A. F. Yılmaz (Çev.). İstanbul: Çiviyazıları.
- McClure, C. ve Dugan, R.E. (1996). Libraries and federal information policy. *Journal of Academic Librarianship*, 22, 214-218.

- Moore, N. (2000). Enformasyon politikalarına küresel bir bakış. *Türk Kütüphaneciliği*, 14, 60-81.
- Naisbitt, J. (1982). *Megatrends*, New York, Warner Books.
- Nohutçu, A. ve Demirel, D. (2004.). *Dünyada e devlet uygulamaları*. 18 Temmuz 2005 tarihinde http://www.nvi.gov.tr/attached/NVI/makale/dunyada_e-devlet_uygulamalari.pdf adresinden erişildi.
- Sağsan, M. (2001). *Akıllı toplum olma yolunda ulusal bilgi stratejisi ve bilgi ortaklığı*. *Stratejik Analiz*, 18, 87-93. 25 Temmuz 2005 tarihinde http://bkd.org.tr/analiz/akilli_toplum_olma_yolunda.asp adresinden erişildi.
- Sağsan, M. (b). *Gelişmişliğin vazgeçilmez unsuru: Ulusal bilgi politikası*. 14 Haziran 2005 tarihinde Çukurova Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi sitesinden erişildi: <http://strateji.cukurova.edu.tr/BILGI/bilgi.asp>
- TÜBİTAK. (1997, 27 Ağustos). *Türkiye'nin Bilim ve Teknoloji Politikası* <http://www.tubitak.gov.tr/btpd/btspd/politika/icindek.html> adresinden
- Türkiye Bilişim Derneği. (2002). *AB VI. Çerçeve Programına Türkiye'nin katılımı*. http://edonusum-demo.tbd.org.tr/demo/index.php?module=content&page_id=331 adresinden erişildi.
- Türkiye İktisat Kongresi. (2004, Mayıs). *Bilimsel ve Teknoloji Politikaları Çalışma Grubu Raporu sunuş metni*. Türkiye Çalışma Grubu.
- Yücel, İ. H. (1997). *Bilim-teknoloji politikaları ve 21. Yüzyılın toplumu*. Devlet Planlama Teşkilatı sitesinden erişildi: <http://ekutup.dpt.gov.tr/bilim/yucelih/biltpo.html>